

Відгук

офіційного опонента на дисертацію
Томашівської Мар'яни Мирославівни

"Формування професійної компетентності майбутніх учителів музики
засобами українського народного музичного мистецтва",
представлену на здобуття кандидата педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність теми дослідження. Народне мистецтво становить невід'ємну складову національної культури, збагачуючи духовну пам'ять усіх поколінь. Відтворюючи національне світосприйняття, психологію народу, його етичні норми та естетичні уподобання, українське музичне мистецтво як вид народної творчості супроводжує усі етапи історичного розвитку нашої країни – від прадавніх часів дотепер.

Відродження українських народних традицій у сучасному музичному мистецтві характеризується новими формами, наприклад, появою молодих фольк-гуртів, які перетворюють український фольклор на сучасний саунд, записуючи унікальну народну музику в експедиціях. Так українські народні пісні, популярні в усьому світі завдяки видатним виконавцям минулого та відомим мистецьким колективам, набувають нового звучання, поєднуючи історію і сьогодення. Отже, молоді люди виявляють неабиякий інтерес до народного музичного мистецтва, що зумовлює їх професійний вибір.

Мистецька педагогічна освіта спрямована на підготовку компетентного учителя-професіонала, який, поєднуючи в собі функції педагога і музиканта, є насамперед яскравим представником національної інтелігенції, високоосвіченою, творчою людиною, транслятором як педагогічної, так і мистецької культури. З огляду на потребу суспільства у таких фахівцях вибір теми дисертації є своєчасним. Окрім того, актуальність дослідження полягає у відсутності цілісних, науково обґрунтованих доробок з проблеми формування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами українського народного музичного мистецтва.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність. Текст роботи засвідчує теоретичну обґрунтованість усіх наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих дисертанткою, а також надійне експериментальне підтвердження їх. Мета й адекватні завдання, об'єкт і предмет дослідження визначені прозоро; авторська структурно-функціональна модель формування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами українського народного мистецтва є логічно побудованою і науково вмотивованою. Теоретичні засади дослідження забезпечено ретельним аналізом 275 наукових джерел та визначенням провідних методологічних підходів до проблеми формування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами українського народного музичного мистецтва.

Наукова новизна роботи. Особливим досягненням М. М. Томашівської є оригінальна структурно-функціональна модель процесу формування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами українського народного музичного мистецтва та технологія реалізації цієї моделі у навчально-виховному процесі закладів вищої освіти. До наукових результатів роботи віднесемо поглиблення теоретичних засад проблеми використання українського народного мистецтва в процесі формування професійної компетентності студентів; авторське формулювання понять «професійна компетентність майбутнього учителя музики»; наукове обґрунтування критеріїв та рівнів сформованості зазначеної вище компетентності; удосконалення системи форм, методів і засобів навчання на заняттях з музично-теоретичних й виконавських дисциплін.

Оцінка змісту та оформлення дисертації. Засвідчуємо, що зміст роботи повною мірою підтверджує загальну гіпотезу дослідження, послідовно та вичерпно висвітлює всі структурні частини. Висновки до кожного з трьох розділів дисертації, а також загальні висновки переконують у вирішенні поставлених дисертанткою завдань, спрямованих на досягнення

мети - теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність моделі формування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами українського народного мистецтва.

Технічне оформлення відповідає чинним вимогам, текст роботи завершений, повний зміст його становить 280 сторінок (із них - 236 сторінок основного тексту), у тексті вміщено 32 таблиці, 6 рисунків, представлено 5 додатків.

Охарактеризуємо ті особливості дослідження, які, на наш погляд, заслуговують *схвалення*:

У першому розділі на підставі аналізу авторитетних наукових джерел дисертанткою закладено ґрунтовну теоретичну основу проблеми формування професійної компетентності майбутніх учителів музики, яка полягає: 1) у визначенні методологічних підходів до проблеми формування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами українського народного музичного мистецтва (компетентнісного, етнокультурного, особистісно-діяльнісного, аксіологічного, середовищного); 2) у структуруванні компетентності майбутнього вчителя музики (професійний та особистісний рівні) - рис.1.2.; 3) в окресленні функцій етнокультури та особливостей їх реалізації у процесі формування професійної компетентності майбутніх учителів музики (табл. 1.1); 4) у з'ясуванні специфіки складників освітнього середовища ЗВО, що здійснює підготовку майбутніх учителів музики; 5) у ретельному аналізі категоріально-понятійного апарату дослідження та встановленні ієрархії його базових понять (рис. 1.3): *компетентність, професійна підготовка вчителя музики, українське народне музичне мистецтво*; 6) в авторському формулюванні поняття *професійної компетентності майбутніх учителів музики* як динамічного особистісно-інтегративного утворення, в основі якого покладено теоретичні знання, практичні вміння, особистісні якості та досвід, котрі обумовлюють здатність учителя музики до виконання педагогічної діяльності.

Особливе значення, на наш погляд, має зміст третього підрозділу першого розділу роботи (1.3), в якому охарактеризовано *структуру професійної компетентності майбутніх учителів музики та встановлено педагогічні умови її формування*. Цілком погоджуємося з дисертанткою, яка пропонує двосторонній підхід до обґрунтування зазначеної структури – компетентнісне та функціональне розуміння – і переконливо доводить доцільність свого бачення.

Структура другого розділу дисертації – "Розробка моделі формування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами українського народного музичного мистецтва" – є логічною та науково виваженою, а текст засвідчує глибоку обізнаність дослідниці в теоретичних і прикладних питаннях історії та жанрового розмаїття народного музичного мистецтва; імпонують представлені матеріали про українську народну пісню, техніку диригування, основи хорового співу та диригування, гри на основному музичному інструменті. Так, приємне враження справляє додаток Д (авторська робоча програма вибіркової навчальної дисципліни «Додатковий музичний інструмент (сопілка)» для студентів бакалаврату). Зміст програми переконує, що професійна компетентність самої дисертантки як викладача музичних дисциплін не викликає сумнівів.

Показово, що дослідниця вже на початку моделювальної діяльності ставить перед собою конкретні завдання, спрямовані на вирішення педагогічної проблеми формування професійної компетентності майбутніх учителів на матеріалі українського народного музичного мистецтва: 1) окреслити його місце в сучасному соціумі; 2) оцінити роль професійно компетентного вчителя музики у культурному житті суспільства; 3) виробити педагогічне бачення проблеми етнічної соціалізації студентів в освітньому середовищі ЗВО; 4) виділити низку професійно важливих компетенцій майбутнього педагога-митця; 5) відібрати зміст та систематизувати оптимальні форми, методи і засоби роботи студентів зі зразками українського народного музичного мистецтва.

На наш погляд, головною думкою другого розділу є теза про те, що "в основі формування професійної компетентності майбутнього учителя музики знаходиться ядро народної художньої культури – музичне мистецтво". У роботі зазначено, що пісня, відображаючи світогляд народу, не випадково посідає чільне місце в народному музичному мистецтві і тому насамперед вивчається в загальноосвітній школі – дисертантка посиляється при цьому на праці з української фольклористики, психології та педагогіки. Важливим також є твердження, що національне мистецтво допомагає глибше вивчити рідну мову, зокрема досягнути її лексичне та фразеологічне багатство, а поєднання музики і слова є потужним чинником формування національної свідомості.

У підрозділі 2.1 проаналізовано наукову та культурну спадщину відомих педагогів, мистецтвознавців, митців, етнографів, які вплинули на морально-естетичне виховання молоді, пропагуючи українську народну музику. Важливо, що дисертантка не залишає поза увагою проблему формування національної свідомості українців у сучасних умовах відродження України, ілюструючи свій виклад такими фактами, як: 1) повернення популярності різних видів народного мистецтва – вишивки, писанкарства, гончарства, соломо- та лозоплетіння, ляльки-мотанки, вертепу, колядування, посівання, фольклорних народних свят; 2) залучення молоді до всеукраїнських скаутських організацій «Січ», «Пласт», різноманітних військово-спортивних змагань, заснованих на українських народних іграх, козацьких забавах.

Цілком логічно, що дисертантка співвідносить процес формування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами народного мистецтва із напрямками народознавчої діяльності – суспільно корисним, пізнавально-розвивальним, трудовим, національно-патріотичним.

Привертає увагу авторське бачення *творчої особистості сучасного вчителя музики* – фахівця, який поєднує в собі такі риси, як: спроможність відтворювати національні культурно-історичні традиції та звичаї, створювати

нові культурні цінності, утверджувати нові естетичні ідеали; інтелігентність, ерудованість, професійна грамотність й компетентність, готовність до здійснення на високому рівні процесу художньо-естетичного виховання учнів.

Із-поміж *професійних компетентностей* педагога-музиканта цілком слушно дисертантка виокремлює ключову *художньо-естетичну* компетентність майбутнього учителя музики, визначаючи її як "цілісний мотиваційно-рефлексивний художньо-естетичний комплекс, що дозволяє майбутньому учителеві вільно оперувати музикознавчими, когнітивними, естетичними компетенціями і досягати високих результатів у своїй професійній мистецькій діяльності". Ця дефініція обґрунтована ретельним аналізом численних наукових джерел. Доцільним вважаємо введення до системи компетентностей *творчої, етноестетичної* (її показники чітко сформульовані дослідницею), а також *психолого-педагогічної* компетентності.

Імпонує педагогічне бачення дослідницею проблеми *етнічної соціалізації* студентів в освітньому середовищі ЗВО: завданнями освітнього процесу визначено озброїти майбутніх учителів музики новітніми технологіями збирання, записів та дослідження народної музичної творчості, оптимізувати процес глибокого осмислення, правильної оцінки і пропагування народного мистецтва та закладених у ньому національних цінностей.

Погоджуємося з дисертанткою в тім, що музично-теоретичні й виконавські дисципліни у поєднанні з психолого-педагогічними є визначальними складниками навчально-виховного процесу. У розділі проаналізовано зміст, оптимальні форми, методи та дидактичні засоби щодо професійно спрямованих дисциплін. При цьому дослідниця спирається як на досвід педагогів-дослідників, так і на власні методичні напрацювання.

Переконають результати *пілотажного етапу експериментального дослідження*, де проведено аналіз чинних навчальних планів професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва (табл. 2.1, рис. 2.1). Дисертантка визначає ті навчальні предмети, пов'язані з народним музичним мистецтвом, які найбільше сприяють формуванню професійної

компетентності майбутніх учителів музики: вокал, хорове диригування, історія української вокально-хорової музики, методика аналізу вокально-хорових творів, основний музичний інструмент. Висновки дослідниці щодо вдосконалення змісту цих дисциплін мають практичне значення.

Підрозділ 2.2. присвячено власне структурно-функціональній моделі формування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами українського народного мистецтва, представлений графічно (рис. 2.2) та вичерпній характеристиці її компонентів. На початку доречно наведено дефініції понять *модель* та *моделювання*, *компетентнісна модель*, *структурно-функціональна модель*; чітко визначено етапи моделювання процесу формування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами українського народного музичного мистецтва. Цілком згодні з дисертанткою, що блочно-цільова структура розробленої нею функціональної моделі відповідає вимогам сучасної педагогічної науки і практики, особливостям об'єкта дослідження й основним його завданням. Авторська модель характеризується гнучкістю та логічністю побудови, наявністю усіх компонентів, необхідних для досягнення очікуваного результату – формування професійної компетентності майбутніх учителів музики.

Схвально, що представлена у підрозділі 2.3. технологія реалізації моделі формування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами українського народного музичного мистецтва враховує важливі принципи організації освітнього процесу, а також специфіку використання традиційних та інноваційних технологій в мистецькій освіті. Важливо, що дисертантка дослідила велику джерельну базу, добираючи оптимальні форми, методи та прийоми роботи зі студентами (наприклад, арт-педагогічні методи, імітаційні прийоми формування вокальних умінь та ін.). Показово, що в роботі приділено належну увагу музично-педагогічній практиці як особливій формі навчальної діяльності студентів та поетапній самостійної навчальній роботі.

Експериментальне дослідження ефективності формування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами українського народного

музичного мистецтва (розділ 3) забезпечено надійним методологічним обґрунтуванням вихідних позицій. Гіпотеза, покладена в основу програми експерименту, підтверджена в результаті послідовної п'ятирічної перевірки (на організаційному, пілотажному, констатувальному та формувальному етапах дослідження). Дослідницею розроблена система критеріїв (особистісно-мотиваційний, когнітивно-змістовий, практично-діяльнісний, рефлексивно-оцінний) і показників, яка дозволила охарактеризувати рівні професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва (табл. 3. 2).

Показово, що експериментальною базою дослідження обрано 15 груп студентів спеціальності «Середня освіта (музичне мистецтво)» трьох знаних в Україні закладів вищої освіти - Рівненського державного університету, Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, Кременецької гуманітарно-педагогічної академії імені Тараса Шевченка. Окрім того, в анкетуванні, тестуванні та усному опитуванні взяли участь 594 учні перших-восьмих класів закладів середньої освіти, а також 55 учителів музики і викладачів музичних дисциплін.

Слід відзначити компетентно проведений аналіз результатів формувального експерименту: позитивна динаміка доведена за допомогою сучасних методів математичної статистики й обробки даних і не викликає жодних сумнівів.

Дисертантка, на нашу думку, повною мірою досягла поставленої мети, успішно вирішивши низку завдань: 1) дослідила рівень професійної компетентності майбутніх учителів музики в процесі традиційної професійної підготовки у закладах вищої освіти; 2) впровадила у процес професійної підготовки експериментальної групи оригінальну модель формування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами українського народного музичного мистецтва та переконалася в її ефективності.

Підсумовуючи позитивні результати експериментального дослідження, дослідниця дійшла важливого, на наш погляд, висновку: "Цілеспрямована, системна робота на формувальному етапі експерименту сприяє зростанню ціннісного ставлення молоді до українського народного музичного мистецтва, що є важливим завданням вищої школи".

Практичне значення отриманих результатів дослідження.

Зазначимо, що матеріали дослідження можуть використовуватися як науковцями, так і вчителями музичних дисциплін. Зокрема, йдеться про оновлення навчально-методичних комплексів з методики музичного виховання, українознавства, української народної музичної творчості. Практичне спрямування має успішно апробована дисертанткою робоча програма навчальної дисципліни «Додатковий музичний інструмент (сопілка)» для студентів ЗВО.

Повнота викладу результатів дослідження в опублікованих працях.

Засвідчуємо відповідність автореферату основним положенням, викладеним у тексті дисертації. Показово, що матеріали дослідження успішно апробовані на міжнародних, всеукраїнських та міжвузівських науково-практичних конференціях і семінарах. Без сумніву, внеском дослідниці у теорію і методику професійної освіти є 21 публікація, зокрема 1 навчально-методичний посібник та 5 статей у фахових вітчизняних та зарубіжних виданнях.

Дискусійні положення, зауваження та рекомендації щодо змісту дисертації. Віддаючи належне високому теоретичному рівню дослідження М. М. Томашівської та схвально оцінюючи наукове і практичне значення отриманих дисертанткою результатів, окреслимо декілька дискусійних положень та рекомендацій до змісту роботи:

1. На наш погляд, структура професійної компетентності майбутніх учителів музики, про яку докладно йдеться у першому розділі дисертації (1.3), потребує окремого графічного оформлення, що зробило б описовий виклад прозорішим та унаочнило висновок про єдність кількох провідних

компонентів - особистісно-мотиваційного, когнітивного, діяльнісного (художньо-естетичного) та рефлексивного.

2. Вважаємо зайвим докладно зупинятися у підрозділі 1.3 на дослідженні компетентнісного підходу, загальні особливості якого вже з'ясовані в науці, як і зміст термінів «компетентність», «компетенція», «професійна компетентність». Доцільно було б зосередитися лише на визначенні ключових компетенцій у професійній підготовці майбутнього учителя музики у галузі мистецької освіти.

3. Інформаційно переобтяженим нам здається підрозділ 2.1 – "Українське народне музичне мистецтво як засіб формування професійної компетентності майбутніх учителів музики", зміст якого (33 сторінки) краще було б розподілити по кількох пунктах, наприклад: 2.1.1 та 2.1.2.

4. Матеріали додатків варто було б збагатити пізнавальними текстами про українське народне музичне мистецтво або списком відповідних інформаційних джерел (у тому числі інтернет-ресурсів) для самостійної роботи студентів.

Утім, зазначені вище зауваження і рекомендації жодним чином не впливають на загальне позитивне враження від роботи та не зменшують вагомості внеску М. М. Томашівської в теорію та методику професійної освіти.

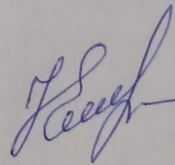
Загальний висновок. Рівень виконання дисертанткою визначених для дослідження завдань, вагомість і новизна теоретичних результатів, актуальність і значення їх для сучасної системи педагогічної освіти дають підставу вважати, що дисертаційне дослідження на тему: "Формування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами українського народного музичного мистецтва" - є самостійною і завершеною науковою роботою, яка за обсягом й обґрунтованістю проведених досліджень, науковою значущістю отриманих результатів відповідає вимогам

пп. 9,10,12,13 "Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника", затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. зі змінами та доповненнями згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015р. та № 1159 від 30.12.2015 р., а її автор – Томашівська Мар'яна Мирославівна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

28 грудня 2019 року

Офіційний опонент –

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри іноземних мов
Житомирського національного
агроєкологічного університету

К.Я. Климова

